

**NIEUWSBRIEF
HELIKON UTRECHT
Juli 2022**

DOM
UNDER

Beste Helikonbezoeker,

De stad Utrecht viert dat ze 900 jaar stadsrechten heeft. Op 2 juni begonnen de festiviteiten, die tot en met 11 november duren. Helikon, vanouds gevestigd in Utrecht, doet mee aan dit historische feest en wel in de vorm van een unieke lezing gevolgd door twee rondleidingen!

Openingslezing 18 september: van kelderluik tot kloppend stadshart...

In onze vorige nieuwsbrief stond het beeld van Jan van den Doem I, de eerste bouwmeester van de Domtoren op de eerste pagina. In de Pandhof, tussen de Domkerk en het Academiegebouw, staat een beeld van Jan van den Doem, gemaakt door de beeldhouwer Paul Grégoire. Jan I begon met de bouw van de onderste delen van de Dom rond het jaar 1320 en wijdde er zijn verdere leven aan.

Er is ook een 21e eeuwse Jan van den Doem en die heet Theo M.A. van Wijk. Hij is de initiator, geestelijk vader en architect van DOMunder, het archeologische bolwerk in het hart van Utrecht. Omdat we vieren dat Utrecht 900 jaar stadsrechten heeft, is het logisch om aandacht besteden aan dit fantastische onder- en bovengrondse museum aan het Domplein, waar zich feitelijk de oudste wortels van de stad bevinden. Helikon wil DOMunder graag in de schijnwerpers zetten en heeft Theo van Wijk gevraagd in een lezing zijn verhaal te vertellen over de totstandkoming ervan.

Het is 35 jaar geleden dat Theo van Wijk een luik zag in de vloer van de muziekschool aan het Domplein. Hij vermoedde dat daaronder de Romeinse resten van de muren van wat destijds Castellum Traiectum heette, waren te vinden. Menig architect zou daar maar wat graag verder onderzoek verrichten, maar niemand durfde dat aan. Theo van Wijk bleef vanaf de ontdekking van dat luik strijden om zijn droom waar te maken: de 2000 jaar oude geschiedenis van het Domplein voor Utrechters, landgenoten en toeristen toegankelijk maken. Dat vergt niet alleen veel kennis en inzicht, maar vooral ook doorzettingsvermogen en veel geduld.

Vele burgemeesters en stadsplannen verder, weet van Wijk met vereende krachten zo iets moois als DOMunder uit te bouwen. Hij leidt inmiddels een team van 75 vrijwilligers en gidsen en een projectteam, en werkt samen met Erfgoed gemeente Utrecht en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Recentelijk werd aan DOMunder nog eens Stadspaleis Lofen toegevoegd.

In zijn lezing *Van droom naar werkelijkheid en van angst naar vertrouwen*, zal Theo van Wijk ons meenemen naar de vroegste jaren van zijn DOMunder-project en ons vertellen over de uitdagingen en de nodige voetangels en -klemmen die dit ruim drie decennia durende avontuur met zich heeft meegebracht. En hij zal vertellen over wat de toekomst brengen moge... De opening van het Helikonseizoen is tweedelig:

I. Lezing *Van droom naar werkelijkheid en van angst naar vertrouwen* door Theo M.A. van Wijk van 14.00 - 15.00 uur in de grote zaal van Instituto Cervantes, Domplein 3

II. Aansluitend **twee rondleidingen** van elk een half uur. Om u in kort bestek de diverse locaties en onderdelen van DOMunder te laten zien, kunt u **aan twee rondleidingen** achter elkaar deelnemen, die de gidsen van DOMunder speciaal voor deze gelegenheid aanbieden. Startlocatie bij de ingang van DOMunder, naast Instituto Cervantes, vanaf 15.00 - 16.00 (met mogelijk enige uitloop). U kunt kiezen uit **2 van onderstaande 4 rondleidingen**:

A. Domplein Tour (30 min)

Verken de rijke geschiedenis van het Domplein die 2000 jaar geleden begint met de bouw van een fort door de Romeinen.

B. Paleis Lofen (30 min)

Dwaal door de resten van het keizerlijk Paleis Lofen en ontdek hoe Utrecht in 1122 een stad wordt.

C. Opgraving DOMunder (30 min)

Bezoek de archeologische opgraving onder het Domplein. Hier ontdekt u de historische schatten van 2000 jaar Utrechtse geschiedenis.

D. Lift Domtoren (30 min)

Neem de tijdelijke lift en ga in 2,5 minuut naar het topje van de Domtoren. Vanaf een panoramaplatform op 100 meter hoogte geniet u van een weids uitzicht.

Zondag 18 september 14.00 uur, Instituto Cervantes. Meld u aan voor deze historische middag via deze link: <https://tinyurl.com/283f5ybp>

II Tuinen en meer ....

De natuur komt steeds vaker op een zorgelijke manier in het nieuws. Helikon biedt twee activiteiten aan die alles met tuinen en seizoenen te maken hebben, om de natuur te eren:

- **Museum Voorlinden, excursie met Everdien Hoek**

Op woensdag 19 oktober kunt u vanuit Utrecht meereizen met de bus die u naar het Museum Voorlinden in Wassenaar brengt. Hier kunt u kennismaken met het werk van de beroemde Italiaanse kunstenaar Giuseppe Penone. Onderweg naar Wassenaar doen we eerst het strand aan en op locatie geeft Everdien Hoek een introductie van het werk van Penone. Hij maakte deel uit van een groep Italiaanse kunstenaars die aan het einde van de jaren zestig onder de noemer *Arte Povera* ('arme kunst') werkte. Kenmerkend voor hun kunst is het gebruik weinig kostbare materialen, zoals vossen, aarde, takken en houtskool. De natuur is de belangrijkste

invalshoek in het werk van Penone, en bomen nemen daarin wel de meest prominente plek in. Daarom zie je in zijn sculpturen, installaties en tekeningen boomstammen terug, naast bladeren, marmer en leer. Penone's poëtische werk maakt ons bewust van de scheppende kracht en de steeds terugkerende cycli in de natuur.

Deze excursie biedt ook de mogelijkheid de prachtige tuinen rondom het museum te bezoeken. Een deel van de tuinen is ontworpen door Piet Oudolf, die bekend is van zijn ontwerpen voor de Highline in New York City en het Millennium Park in Chicago. Oudolf, is als landschapsarchitect geïnteresseerd in de cyclus van de natuur en in hoe planten groeien, verouderen en veranderen. Zijn ontwerpen, waarin de seizoenen elkaar opvolgen, sluiten aan bij het werk van Penone, die ook tuinen ontwerpt en daarover zegt: "Een tuin leeft van licht, van kleuren, van stenen, van planten. De aanwezigheid van mensen doorsnijdt hem, bewoont hem op een aarzelende en vluchtige manier, voegt aan het leven van die plek de lichte loop van zijn bestaan toe."

Rondom het museum, zijn buiten drie nieuwe beelden te bewonderen Jan Fabre, Antony Gormley en Alex Katz. De tuinen liggen tegen de Wassenaarse duinen aan.

⇐ *Penone's Het innerlijke verborgen leven, 2008*

Op de laatste dag van de zomer reizen we eerst naar het strand bij naar Museum Voorlinden in Wassenaar, om daarna de kunstwerken van Penone en Oudolf te bezoeken. Inhoudelijke begeleiding: Everdien Hoek, kunsthistoricus.

Dagexcursie, vertrek Utrecht CS woensdag 19 oktober 2022 om 10.00 uur; inclusief entreegeld museum, koffie en lunch op bijzondere locaties.

Voor meer informatie en aanmelding: <https://tinyurl.com/hykd9vcj>

- **De Engelse Landschapstuin, lezing door Rogier Moulen Janssen**

In het begin van de 18^e eeuw ontstaat in Engeland een romantische stroming die tegen de heersende opvatting ingaat, dat de natuur door de mens beheerst moet worden. Dit betekent een grote verandering voor de tuinaanleg die van nu af aan zonder symmetrie en evenwicht, zo kenmerkend voor de formele Franse tuin, ontworpen zal gaan worden. De nieuwe tuinvorm bestaat uit romantische, parkachtige landschappen met verrassende doorkijkjes versterkt door de aanleg, bij voorkeur op heuvelachtig terrein, van grasvelden omgeven en afgewisseld met boomgroepen. Deze Engelse Landschapstuin wordt door vele kunsthistorici de grootste esthetische bijdrage van de Engelsen aan de kunstgeschiedenis genoemd.

Door middel van drie vraagstellingen gaat historicus Rogier Moulen Janssen de motieven en kenmerken van de 'jardin anglais' ontraadselen. Vooraf zal hij in een kort overzicht de geschiedenis van de tuinen, vanaf de eerste in Egypte tot aan de landschapstuin, schetsen.

Lezing vrijdag 30 september, 14.00 – 16.00 uur, Instituto Cervantes, voor meer info zie: <https://www.helikon-utrecht.nl/lezingen/de-engelse-landschapstuin>

III Nieuwe lezingen en een verplaatste

- **De visionaire wereld van William Blake door Kees Meijlink**

De Engelse dichter en schilder William Blake werd ooit door een biograaf een ‘counter-culture prophet’ genoemd en die karakterisering is maar al te raak. Dat geldt zowel voor het begrip ‘tegencultuur’ als voor de ‘profeet’. Blake bouwde in zijn oeuvre een compleet eigen universum, dat losstaat van de cultuur waarin hij leefde, maar daar wel genadeloos commentaar op levert. Verbeelding (Imagination) is een sleutelbegrip bij de ontmoeting met Blake’s werk. De Verbeelding is een vorm van kennis, maar staat los van verstandelijke kennis of kennis verkregen met de zintuigen. Blake’s kennis is het resultaat van goddelijke openbaring.

Samen met Kees Meijlink kijken we naar Blake in de context van zijn tijd en zoeken we naar de betekenis van ‘the Imagination’. We doen dat door naar schilderijen te kijken, met name zijn portretten van God en Newton, we bespreken een paar gedichten uit de *Songs of Innocence and Experience* (liederen van onschuld en ervaring) en we maken kennis met een sleutelwerk uit zijn oeuvre *The marriage of Heaven and Hell* (Het huwelijk van hemel en hel). **Deze lezing is verplaatst naar woensdag 28 september 2022, 14.00 – 16.00 uur, Instituto Cervantes.**

Zie: <https://www.helikon-utrecht.nl/lezingen/visionaire-wereld-van-william-blake>

- **Arp: dromen, beelden, gedichten, lezing door Hans van der Gaarden**

Hans van der Gaarden, alias Man van Taal, biedt met deze lezing een overzicht van het prachtige werk van de Frans-Duitse beeldhouwer en dichter Hans Jean Arp (1886 -1966). We reizen door het leven van deze pionier van de moderne kunst. Arp was in 1916 medeoprichter van het Dadaïsme, een kunststroming die zich verzette tegen de gevestigde orde. Zijn vormen zijn vloeiend, zijn gedichten geestig en spiritueel, maar ze hebben altijd een sterke sociale betrokkenheid. Dromen zijn voor Arp de belangrijkste inspiratiebron. Alle kunstenaars zijn dromers, volgens hem. Sculptuur en poëzie zijn bij Arp onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hij speelde met woorden, in zijn eigen woorden ‘zoals een kind met zijn bouwstenen. Ik betast ze en buig ze om, alsof het sculpturen zijn.’ In deze lezing komen beide kunstvormen aan bod: sculptuur en poëzie.

Lezing donderdag 6 oktober, 14.00 - 16.00 uur, Huize Gaudeamus, Bilthoven, voor aanmelding zie: <https://www.helikon-utrecht.nl/lezingen/hans-jean-arp>

- **Mozaïeken in Ravenna, tweedelige lezing door Marian van Caspel**

Ravenna neemt een bijzondere plek in tussen de Italiaanse steden. In de 5^e eeuw was het de laatste hoofdstad van het West-Romeinse Rijk. Aan het einde van de 5^e eeuw maakte Theodorik de Grote Ravenna tot hoofdstad van zijn Ostrogotische rijk en na de verovering door keizer Justinianus in de 6^e eeuw werd de stad tot halverwege de 8^e eeuw de Byzantijnse zetel in Italië. De vroeg-christelijke en Byzantijnse mozaïeken in de diverse monumenten staan aan het begin van de ontwikkeling van de christelijke beeldtaal. We verkennen die in onder meer het mausoleum van Galla Placidia, de San Vitale en de Sant’Apollinare Nuovo.

Lezing 1 op 13 oktober: Inleiding; Mausoleum van Galla Placidia; Sant'Apollinare Nuovo
Lezing 2 op 20 oktober: Baptisterium van de Arianen; Baptisterium van de orthodoxen;
Mausoleum van Theodorik; San Vitale; Sant'Apollinare in Classe

Op donderdagen 13 en 20 oktober 2022, 14.00 - 16.00 uur, Huize Gaudeamus, Bilthoven

Zie ook: <https://www.helikon-utrecht.nl/lezingen/mozaïeken-in-ravenna>

- **Adam Willaerts benadering en zijn nalatenschap voor Utrecht door Otto Nelemans**

'Onbekend maakt zeker niet onbemind'. Met dit credo gaat Otto Nelemans een lans breken voor de in zijn ogen ten onrechte weinig bekende Utrechtse 17^e eeuwse kust- en zeeschilder Adam Willaerts. Willaerts' bijzondere benadering bij de keuze en realisatie van zijn onderwerp, staat in deze lezing centraal. Nelemans verdiepte zich in Willaerts ogenschijnlijk eenvoudige, anekdotische genre en dat leidde tot een interpretatie van zijn schilderijen die Nelemans veel genoegen opleverde, zoals dat vaak gebeurt na intensieve bestudering. Als medeoprichter van het Utrechtse schildersgilde heeft Willaerts het aanzien van het vak zeker verhoogd. Door de grote hoeveelheid opdrachten die hij verwierf, en zijn schilderijen die in museale collecties in Europa en de VS nog te zien zijn, is zijn talent moeilijk te negeren

Schepen bij een rotsachtige kust, 1621, Rijksmuseum Amsterdam

Willaerts keuze voor taferelen waarin nadrukkelijk de kust en de zee een grote rol spelen, geven zijn oeuvre een filosofisch karakter. Dat valt niet meteen op, maar we moeten rekening houden met de grens van land en zee, die tot op de dag van vandaag inspireert en aanleiding geeft tot wegdromen naar verre horizons. Dat waren ongetwijfeld de drijfveren van deze man, die wonend in het tamelijk ver van de zee gelegen Utrecht, zijn eigen ontsnappingswereld heeft gecreëerd. In Utrecht heeft Willaerts zijn sporen nagelaten, waarvan Nelemans ons graag deelgenoot maakt...

Vrijdag 14 oktober 2022, 14.00 - 16.00 uur, Instituto Cervantes, lees meer:

<https://tinyurl.com/4mjp5f7j>

IV Engelenpost

In de volgende nieuwsbrief volgt een meer beschouwend stuk over engelen.

In deze juli-editie houden we het luchtig: een mierzooet schilderij van William-Adolphe Bouguereau, uit 1881, getiteld *Le Chant des Anges*.

Engelen met een muzikale boodschap, maar het lijkt het kindeke Jezus niet te boeien, hij slaapt gewoon door.

V Aanmelden en contact

Via de website www.helikon-utrecht.nl kunt u zich inschrijven voor onze activiteiten en dat kan ook per e-mail: info@helikon-utrecht.nl. Graag de nummers en titels vermelden van de activiteiten waaraan u wilt deelnemen. Heeft u een vraag? Bel dan naar Helikon, telefoon: 06-25048875 of 030- 2730362.

We wensen u een zonnige zomer!

Hopelijk tot ziens, met hartelijke groet, ook namens alle Helikondocenten en -medewerkers,

Heleen Rippen

Wilt u deze nieuwsbrief niet meer ontvangen? Of wilt u zich afmelden voor schriftelijke berichten en/of mailingen van Helikon? Stuur dan een e-mail naar: info@helikon-utrecht.nl.